

Kiedy sądy orzekają zakaz wykonywania zawodu lekarza? Analiza przesłanek orzekania zakazu wykonywania zawodu lekarza w orzecznictwie sądów karnych

Wstęp³

Zakaz wykonywania zawodu jest w rozumieniu prawa karnego środkiem karnym, który może być orzekany zarówno samoistnie (art. 59 k.k.), jak i obok kary (art. 41 § 1 k.k.). Kodeks karny jasno wskazuje, kiedy sąd może orzec środek karny w postaci zakazu wykonywania zawodu (art. 41 § 1 k.k.), a niekiedy wręcz nakazuje jego orzeczenie (art. 37a § 1, art. 59 k.k.). W art. 41 § 1 k.k. uwypuklono dwie – niezależne – przesłanki umożliwiające orzeczenie zakazu wykonywania zawodu⁴. I tak sąd może orzec zakaz wykonywania określonego zawodu: „jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa [...] wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze [...] wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem”.

Zakaz wykonywania zawodu pełni najczęściej funkcję prewencyjną⁵, która wyraża się w dwóch aspektach. Z jednej strony ma cel uochronę społeczeństwa przed osobami, które dalej wykonując dany zawód najprawdopodobniej ponownie dopuściłby się przestępstwa. Z drugiej strony ma on na celu odstraszenie osób z określonego środowiska od popełnienia przestępstwa⁶.

Zakaz wykonywania zawodu jest środkiem niezwykle dolegliwym dla lekarza i lekarza dentystry (dalej: lekarz), ponieważ może być orzeczone na długi okres (od roku

¹ Doktor nauk prawnych, radca prawny.

² Studentka V roku Wydziału Prawa SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny.

³ Wkład autorów w artykuł wygląda następująco: pomysł i metodologia badania – RT, wykonanie badań – AG, weryfikacja wyników badań – RT, przygotowanie manuskryptu – RT, weryfikacja manuskryptu – AG, RT. Autorzy dziękują pani Justynie Tymińskiej za uwagi do artykułu i panu Przemysławowi Poprawie za pomoc w przygotowaniu niektórych wykresów.

⁴ Zob. A. Rawecki, *Rola środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej w systemie środków karnych*, w: *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, red. J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, s. 167.

⁵ Por. W. Cieślak, V. Konarska-Wrzošek, J. Kulesza, *Funkcje zakazów zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej*, w: *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. System Prawa Karnego*, red. M. Melezini, t. 6, s. 579 i n.

⁶ Por. J. Kulesza, *Kary dodatkowe: zakazu zajmowania określonych stanowisk, wykonywania określonego zawodu i prowadzenia określonej działalności w świetle przepisów k.k. z 1969 r.*, „Palestra” 1978, nr 22/5–6, s. 42 i n.; W. Cieślak, V. Konarska-Wrzošek, J. Kulesza, *Funkcje zakazów..., passim*.

do 15 lat)⁷ i z dnia na dzień pozbawia go możliwości wykonywania zawodu, który z reguły stanowi główne źródło utrzymania skazanego⁸.

Biorąc powyższe pod uwagę, można jednoznacznie stwierdzić, że analiza tego, kiedy sąd orzeka zakaz wykonywania zawodu może mieć szczególnie doniosłe znaczenie zarówno dla prawników, jak i dla lekarzy. Dla prawników dlatego, że pozwoli im określić ryzyko związane z orzeczeniem zakazu wykonywania zawodu w danej sprawie. Dla lekarzy zaś jest istotne, ponieważ może określić przyczyny, dla których sądy decydują się na rozwiązanie tak dolegliwe dla lekarza.

Cele badania

Głównym celem prezentowanego badania było zidentyfikowanie czynników, mających wpływ na orzekanie przez sądy karne zakazu wykonywania zawodu lekarza.

Sformułowano następujące cele szczegółowe:

- 1) wskazanie specjalizacji lekarskiej, której przedstawiciele najczęściej otrzymują zakaz wykonywania zawodu;
- 2) ustalenie czy zakaz wykonywania zawodu lekarza jest częściej orzekany w publicznej czy prywatnej ochronie zdrowia;
- 3) zidentyfikowanie instancji sądowej, w której najczęściej jest orzekany zakaz wykonywania zawodu lekarza;
- 4) ocena prawidłowości orzeczenia przez sąd zakazu wykonywania zawodu lekarza;
- 5) określenie przedmiotu spraw, w których najczęściej orzekany jest zakaz wykonywania zawodu lekarza;
- 6) określenie sposobu uzasadniania zakazu wykonywania zawodu lekarza przez sąd go orzekający;
- 7) ustalenie okresu, na który sądy orzekają zakaz wykonywania zawodu lekarza;
- 8) ocena wpływu płci oskarżonego lub sędziego przewodniczącego na wymierzenie zakazu wykonywania zawodu lekarza.

Material i metody

Badanie zostało przeprowadzone w dniach od 1 października 2021 r. do 10 listopada 2021 r.

Przedmiotem analizy były orzeczenia dotyczące zakazu wykonywania zawodu lekarza sądów powszechnych udostępnione w bazach danych zawartych w: Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych (<https://orzeczenia.ms.gov.pl/>, dalej: portal), programie Lex, programie Legalis oraz zbiorach własnych orzeczeń.

⁷ Co wynika z art. 43 § 1 k.k.

⁸ Por. także stanowisko doktryny, która wskazuje w odniesieniu do środków karnych uregulowanych w art. 39 § 1 pkt 2, że: „Są także wysoce dolegliwe w stosunku do członków rodziny skazanego, która często silniej odczuje niemożność określonego zarobkowania przez skazanego, aniżeli on sam” – tenże, *Funkcje zakazów zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej*, w: *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. System Prawa Karnego*, red. M. Melezini, t. 6, s. 579.

Ostateczną grupę orzeczeń włączonych do badania uzyskano w sposób następujący.

W pierwszej kolejności w wyszukiwarce każdej z trzech wymienionych powyżej baz danych wpisywano deskryptor: „zakaz wykonywania zawodu”, ograniczając w ustawieniach zaawansowanych wyszukiwanie do orzeczeń, które:

- wydano w okresie 1 stycznia 2012 r.–1 sierpnia 2021 r., ponieważ chciano analizować orzeczenia zapadłe w ostatnim czasie;
- były wydane przez wydział karny sądu powszechnego;
- w sentencji wyroku orzekały albo uchylały zakaz wykonywania zawodu lekarza;
- w sentencji wyroku odwoływano się do art. 41 § 1 k.k. (nie analizowaliśmy zakazów wykonywania zawodu lekarza wydanych na podstawie innych przepisów);
- były oznaczone jako prawomocnie kończące sprawę co do istoty, ponieważ chciano wykonać badania na sprawach, które miały swoje ostateczne rozstrzygnięcie;
- posiadały uzasadnienie, dzięki czemu możliwa była analiza czynników wpływających na decyzję sądowną.

Następnie każde z orzeczeń poddano analizie i do dalszego badania kwalifikowano jedynie te orzeczenia, które wystąpiły w co najmniej jednej z przeszukiwanych baz danych. Co istotne, do analizy konkretne orzeczenie włączano tylko raz, nawet jak powtarzało się w kilku bazach po to, żeby uniknąć powtórzeń.

Przyjęta metodologia powodowała, że z badania wykluczono te orzeczenia, które uchylały wyrok i przekazywały sprawę do ponownego rozpoznania, ponieważ nie było to orzeczenie prawomocnie kończące sprawę, choć samo orzeczenie było prawomocne.

Następnie poddano analizie każde uzasadnienie orzeczenia ostatecznie włączonego do badania pod kątem:

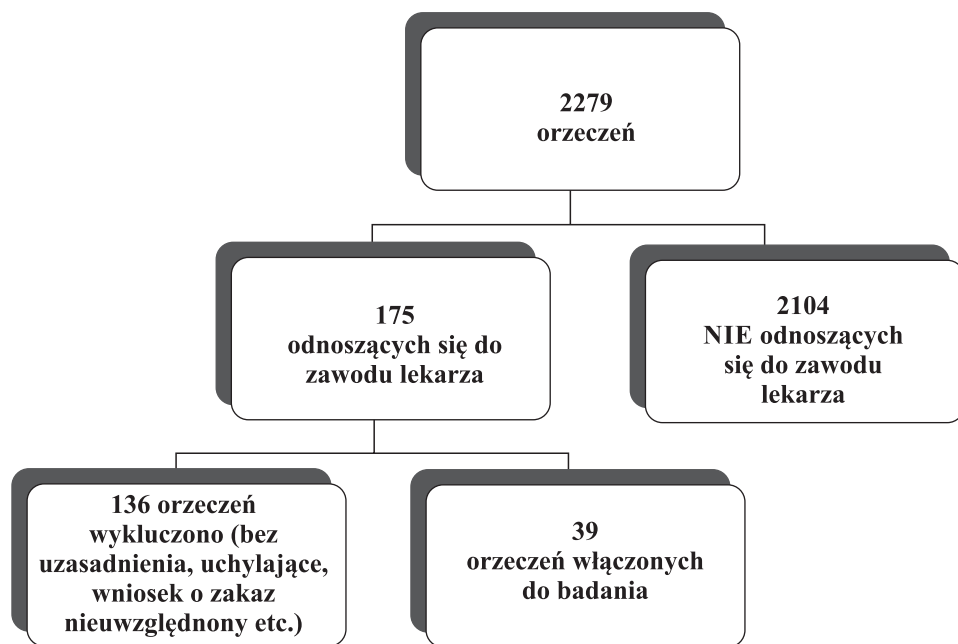
- 1) **specjalizacji lekarza, wobec którego orzeczono zakaz wykonywania zawodu** – określanej na podstawie zarzutu i precyzowanej zgodnie z nazwą wskazaną w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 31 sierpnia 2020 roku w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentyistów (Dz. U. 2020, poz. 1566 ze zm.);
- 2) **płatnika świadczeń** – którego określano jako publiczna ochrona zdrowia (zaliczając do nich podmioty lecznicze udzielające świadczeń zdrowotnych w ramach kontraktu z NFZ) lub prywatna ochrona zdrowia;
- 3) **instancji, w której wymierzano zakaz wykonywania zawodu** – przyjęto, że są to odpowiednio instancja I lub II, niezależnie od tego, czy sprawa rozpoczęła się przed sądem rejonowym czy okręgowym;
- 4) **przedmiotu sprawy** – wyodrębniając: błąd medyczny, nielegalną aborcję, osiągnięcie korzyści majątkowej;
- 5) **prawidłowości orzeczenia zakazu wykonywania zawodu** – wyodrębniając: zakaz wykonywania określonego zawodu jako całości czynności zawodowych (a więc orzeczony zgodnie z dyspozycją art. 41 § 1 k.k.) lub zakaz odnoszący się do pewnego fragmentu aktywności zawodowej (a więc orzeczony niezgodnie z dyspozycją art. 41 § 1 k.k.);
- 6) **odniesienia się sądu do przesłanek ustawowych orzeczenia zakazu wykonywania zawodu** – analizowano, czy sąd odwołał się *expressis verbis* co najmniej do jednej z przesłanek orzeczenia zakazu wykonywania zawodu lekarza, wskazanych w art. 41 § 1 k.k.;

- 7) **liczby wyrazów uzasadniających orzeczenie zakazu wykonywania zawodu** – zliczono wszystkie wyrazy, które w uzasadnieniu odnosiły się do wykazania zasadności orzeczenia zakazu wykonywania zawodu;
- 8) **ustalenia okresu, na który sądy orzekają zakaz wykonywania zawodu** – wyodrębniając okresy – jak na wykresach;
- 9) **plci sędziego przewodniczącego** – identyfikowano płeć poprzez odnalezienie w *petitum* orzeczenia imienia i nazwiska sędziego.

Wyniki

Analizą objęto łącznie 2279 orzeczeń sądowych odnoszących się do orzeczenia zakazu wykonywania zawodu, w tym 1573 orzeczeń z portalu, 323 z programu Lex, 311 z programu Legalis oraz 72 ze zbiorów własnych.

Ostatecznie do badania zakwalifikowano 39 orzeczeń, tj. 29 orzeczeń prawomocnie orzekających zakaz wykonywania zawodu i 10 orzeczeń prawomocnie uchylających zakaz wykonywania zawodu i kończących sprawę. Algorytm włączania orzeczeń do badania zaprezentowano na ryc. 1.

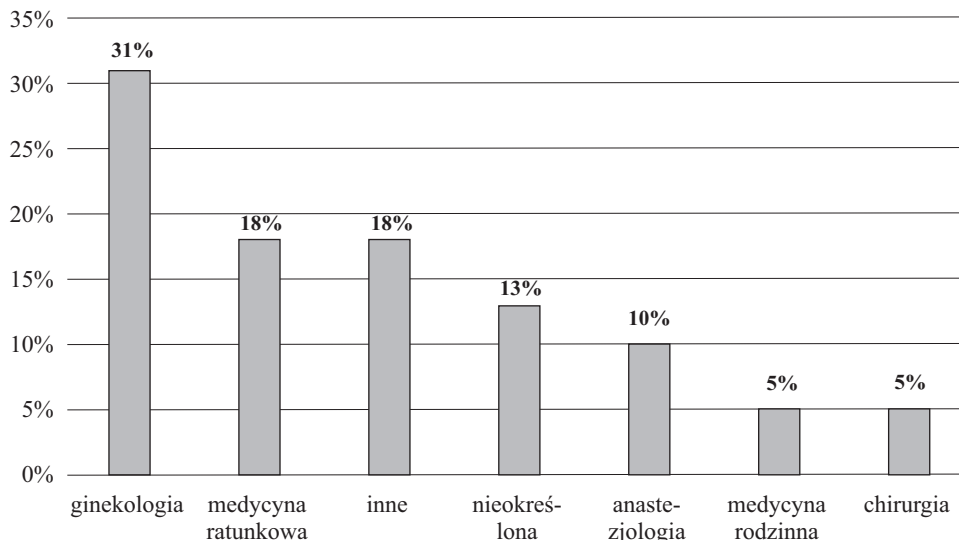

Ryc. 1. Algorytm włączania orzeczeń do badania⁹

⁹ Przykładowo: orzeczenie bez uzasadnienia – wyrok SO we Wrocławiu z dnia 14 stycznia 2020 r. (sygn. akt IV Ka 426/19); orzeczenia uchylające i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania – wyrok SO w Elblągu z dnia 18 lipca 2013 r. (VI Ka 262/13); wyrok SO w Elblągu z dnia 12 grudnia 2013 r. (VI Ka 401/13); wyrok SA w Lublinie z dnia 14 marca 2018 r. (II AKa 40/18); wyrok SO w Lublinie z dnia 3 lipca 2018 r. (XI Ka 106/18); nieuwzględniony wniosek o zakaz wy-

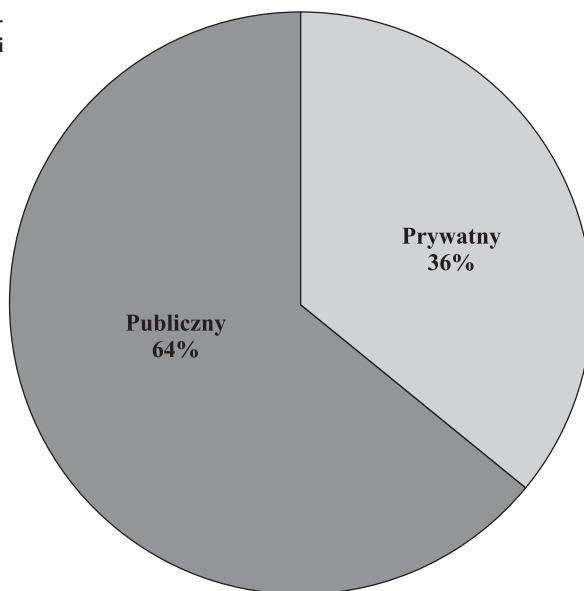
Na wykresie 1 zaprezentowano odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od specjalizacji lekarza.

Wykres 1. Odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od specjalizacji lekarza

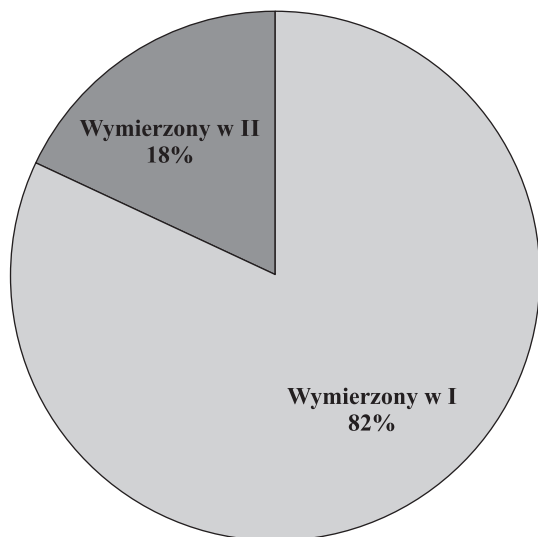
Na wykresie 2 zaprezentowano odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od płatnika świadczeń (płatnik prywatny vs. publiczny).

Wykres 2. Odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od płatnika świadczeń

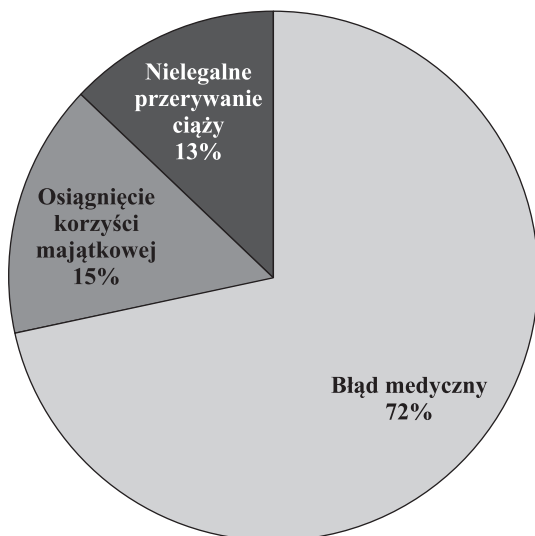
konywania zawodu – wyrok SO w Olsztynie z dnia 9 stycznia 2020 r. (sygn. akt VII Ka 1013/19). Najwięcej wykluczeń było z powodu nieuwzględnienia wniosku o zakaz wykonywania zawodu.

Na wykresie 3 zaprezentowano odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od instancji sądowej.

Wykres 3. Odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza wymierzanych w zależności od instancji sądowej

Na wykresie 4 zaprezentowano odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od przedmiotu sprawy, w której go orzeczono.

Wykres 4. Odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od przedmiotu sprawy, w której go orzeczono

Zbadano także średnią liczbę słów użytych do uzasadnienia zakazu wykonywania zawodu w orzeczeniach prawomocnie go orzekających lub utrzymujących w mocy (29 orzeczeń): liczba ta to 221 słów.

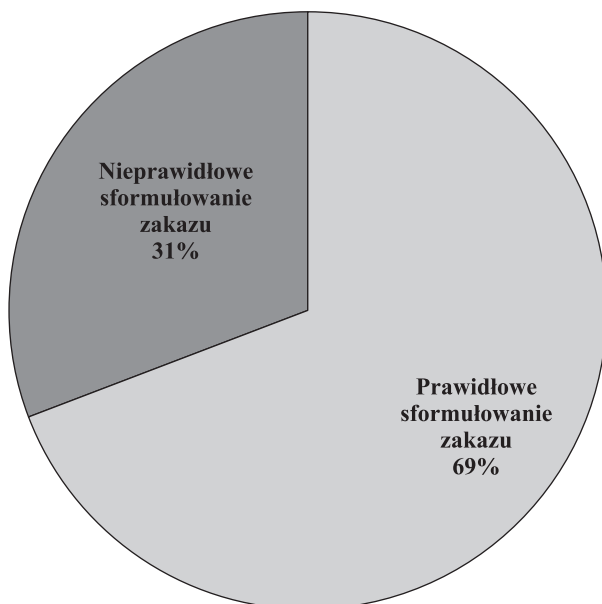
Na wykresie 5 zaprezentowano odsetek wyroków prawomocnie orzekających zakaz wykonywania zawodu lekarza lub go utrzymujących w zależności od odwołania się do przesłanki orzeczenia zakazu z art. 41 § 1 k.k. (29 orzeczeń).

Wykres 5. Odsetek wyroków prawomocnie orzekających zakaz wykonywania zawodu lekarza w zależności od odwołania się do przesłanki orzeczenia zakazu z art. 41 § 1 k.k.

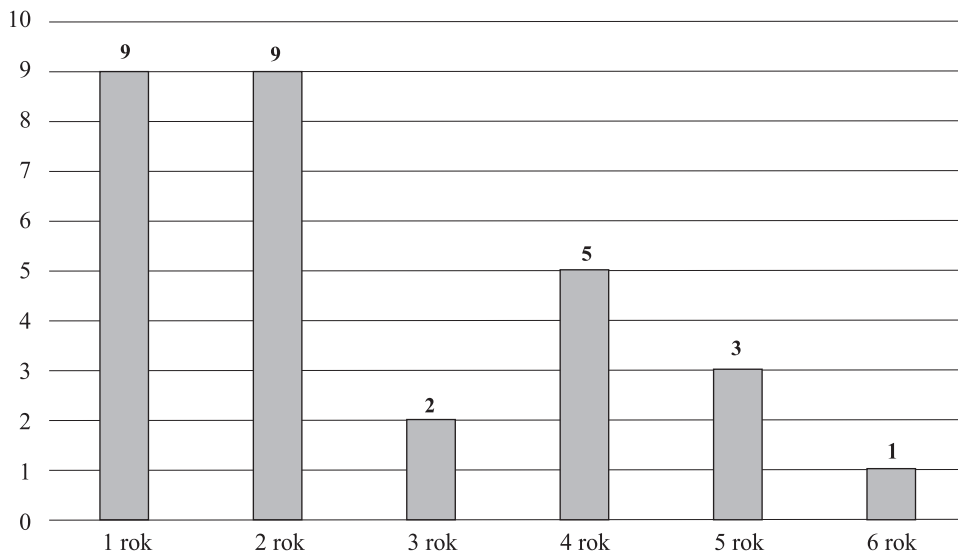
Na wykresie 6 zaprezentowano odsetek wyroków w zależności od prawidłowości orzeczenia zakazu wykonywania zawodu lekarza.

Wykres 6. Odsetek wyroków w zależności od prawidłowości orzeczenia zakazu wykonywania zawodu lekarza

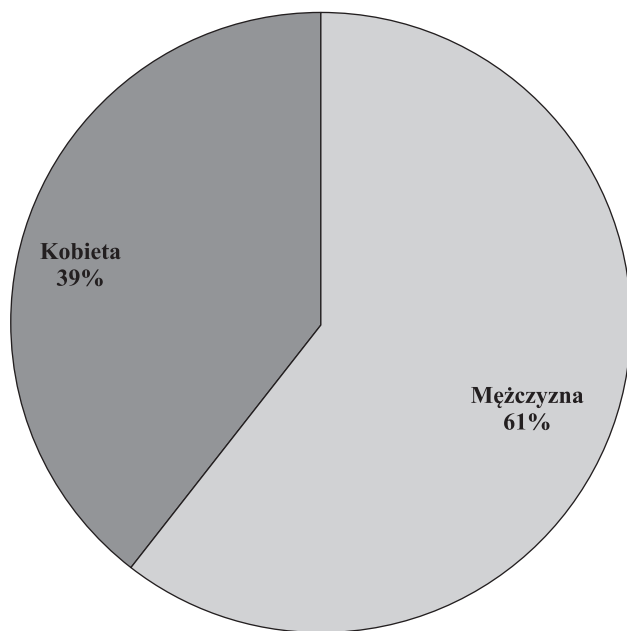

Na wykresie 7 zaprezentowano rozkład ilości prawomocnych orzeczeń w zależności od okresu, na który orzeczono zakaz wykonywania zawodu (29 orzeczeń).

Wykres 7. Rozkład ilości orzeczeń w zależności od okresu, na który orzeczono zakaz wykonywania zawodu

Na wykresie 8 zaprezentowano odsetek orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza w zależności od płci sędziego przewodniczącego.

Wykres 8. Odsetek wyroków orzekających zakaz wykonywania zawodu lekarza w zależności od płci sędziego przewodniczącego

Omówienie wyników badań

Zakaz wykonywania zawodu lekarza jest środkiem karnym, który dla skazanego może być bardziej dolegliwy niż kara pozbawienia wolności orzekana w zawieszeniu, ponieważ jest równoznaczny z pozbawieniem tej osoby finansowych podstaw utrzymania siebie i członków najbliższej rodziny. Zgodnie z danymi Naczelnej Izby Lekarskiej, zdecydowana większość osób, które ukończyły studia medyczne na kierunku lekarskim i uzyskały tytuł zawodowy lekarza, wykonuje zawód zgodny z wykształceniem: jest to aż 92,7%¹⁰. Nie ulega więc wątpliwości, że badania mające na celu zidentyfikowanie czynników, wpływających na orzekanie przez sądy zakazu wykonywania zawodu lekarza jawią się jako temat ważny i uzasadniony.

Zgodnie z oczekiwaniami liczba orzeczeń, odnoszących się do zakazu wykonywania zawodu lekarza, które można było poddać analizie była niezbyt duża – jedynie 39 orzeczeń (1,7%) dotyczyło zakazu wykonywania zawodu lekarza spośród 2279 analizowanych. Z jednej strony wynikało to z ograniczeń samych baz danych, do których nie wszystkie orzeczenia są wprowadzane, mimo że są obecne w obrocie prawnym. Z drugiej strony przyjęto bardzo szczegółowe kryteria włączenia do badania, które uniemożliwiły włączenie do badania większej ilości orzeczeń. Tak wyśrubowane kryteria włączenia orzeczeń do badania były podyktowane zamiarem zrealizowania celów szczegółowych badania.

Oczywiście fakt, iż 1,7% analizowanych orzeczeń dotyczył zakazu wykonywania zawodu lekarza nie świadczy o tym, że sądy rzadko orzekają ten środek karny. Aby ustalić jak często sądy nakładają zakaz wykonywania zawodu lekarza, należałoby poddać analizie wszystkie sprawy karne przeciwko lekarzom skierowane do sądów. Niestety w Polsce nie dysponujemy wiarygodnymi danymi na ten temat. Aby to zweryfikować, autorzy badania wystąpili do Ministerstwa Sprawiedliwości w trybie informacji publicznej o informację na temat liczby spraw karnych przeciwko lekarzom, które zostały skierowane do sądów w latach objętych badaniem, oraz o liczbę orzeczonych w tym okresie środków karnych zakazu wykonywania zawodu lekarza. W odpowiedzi Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że: „w bazie danych Krajowego Rejestru Karnego odnotowano w 2013 roku jeden orzeczony środek karny obok kary zasadniczej w postaci zakazu wykonywania zawodu za naruszenie przepisów ustawy z dn. 5.12.1996 r. o zawodzie lekarza (Dz. U. 28, poz. 152). Taka sama sytuacja miała miejsce w 2014 roku. W pozostałych latach nie odnotowano orzeczonego wyżej środka”¹¹. W związku z tym autorzy postanowili poddać analizie orzeczenia dostępne w bazach, co okazało się słusznym postępowaniem, gdyż dzięki temu możliwe było przeanalizowanie większej ilości orzeczeń – 39, a nie dwóch i tym samym zrealizowanie założonych celów badawczych. Autorzy zdają sobie sprawę, że wnioski z tego badania należy wyciągać ostrożnie, ale w obliczu tak małej ilości dostępnych orzeczeń w Polsce zdaniem autorów wyniki prezentowanego badania są cenne, a wnioski warte opublikowania.

¹⁰ Obliczenia własne na podstawie danych udostępnionych przez Naczelną Izbę Lekarską https://nil.org.pl/uploaded_files/1633418981_zawrzecien-zestawienie-nr-07.pdf. Dane aktualne na wrzesień 2021 r.

¹¹ Pismo z dnia 25 listopada 2021 r., znak DSF-II.082.303.2021.

Dla autorów nie było zaskoczeniem to, że sądy najczęściej orzekały zakaz wykonywania zawodu wobec specjalistów z zakresu: ginekologii i położnictwa, anestezjologii i intensywnej terapii oraz medycyny ratunkowej. Wyniki te dają się łatwo wytłumaczyć. Z natury rzeczy bowiem omawiane dziedziny wymagają szybkich decyzji, a błąd może mieć daleko idące skutki dla życia i zdrowia pacjenta. Co równie ważne, zdecydowana dominacja ginekologów i położników w grupie specjalistów, wobec których orzekany jest zakaz wykonywania zawodu, zdaje się również wynikać z tego, że wobec lekarzy tych specjalności prowadzonych jest najwięcej spraw sądowych¹².

Również nie wzbudziło zdziwienia to, że zakaz wykonywania zawodu znacznie częściej dotyczył lekarzy udzielających świadczeń zdrowotnych w ramach publicznej ochrony zdrowia (64%) niż prywatnej ochrony zdrowia (36%). Jest to o tyle zrozumiałe, że sektor publicznych usług zdrowotnych jest obecnie dominujący. Przykładowo w 2018 r. wydatki na publiczną ochronę zdrowia były prawie trzykrotnie większe niż na prywatną ochronę zdrowia i wynosiły odpowiednio: 96 mld złotych i 38 mld złotych¹³. Tym samym naturalne jest, że sprawy sądowe będą częściej związane z publiczną ochroną zdrowia niż z prywatną, ponieważ Polacy w przeważającej mierze korzystają z sektora publicznej ochrony zdrowia. Niemniej, biorąc pod uwagę udział obu sektorów w rynku, można wskazać, że wykonywanie zawodu lekarza w publicznej lub prywatnej ochronie zdrowia nie wpływa na wzrost ryzyka orzeczenia zakazu wykonywania zawodu lekarza.

Zgodnie z polskim prawem, środek karny może wymierzyć sąd zarówno I, jak i II instancji, choć ten drugi jedynie w przypadku odwołania się przez oskarżyciela publicznego bądź posiłkowego od orzeczenia sądu I instancji. W związku z tym jest całkowicie zrozumiałe, że większość analizowanych orzeczeń zakazu wykonywania zawodu lekarza (82%) było orzekanych przez sąd *a quo*. Wynik ten jest dodatkowo uzasadniony tym, że to właśnie sąd I instancji przeprowadza pełne postępowanie dowodowe, stąd najczęściej może on dostrzec lub nie podstawy do orzeczenia środka karnego.

Nie budzi także kontrowersji fakt, że zakazy wykonywania zawodu były najczęściej wymierzane w sprawach o błędy medyczne (72%), znacznie rzadziej zaś za nielegalne przyjęcie korzyści majątkowej (15%) i nielegalne dokonanie zabiegu przerwania ciąży (13%). Są to bowiem najczęstsze przedmioty spraw, w których lekarze są oskarżani¹⁴.

¹² Choć nie ma oficjalnych baz danych, które pozwoliłyby na wskazanie specjalizacji lekarskiej, która jest w Polsce najczęściej skarżona, to wnioski takie zdają się wynikać z różnych źródeł, które agregują dane z podobnych obszarów: zob. J. Miarka, *Dane liczbowe dotyczące pracy Naczelnego Sądu Lekarskiego w 2018 roku*, „Medyczna Wokanda” 2018, nr 11, s. 207–208; R. Tymiński, M. Serocka, *Kto i ile płaci za błędy medyczne? Analiza linii orzeczniczej wydziałów cywilnych sądów powszechnych w sprawach o błąd medyczny*, „Ginekologia i Perinatologia Praktyczna” 2018, t. 3, nr 1, s. 36–37.

¹³ Podajemy za: *Wydatki na ochronę zdrowia w latach 2018–2020. Informacja sygnalna GUS*, pobrano ze strony: https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5513/27/1/1/wydatki_na_ochrone_zdrowia_w_latach_2018-2020.pdf.

¹⁴ Przykładowo za przestępstwo z art. 192 k.k. (wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta) w latach 2012–2021 prowadzono jedynie 48 spraw, stwierdzając jedynie 8 przestępstw. Warto zwrócić uwagę, że w zakresie przestępstwa z art. 153 (nielegalna aborcja) w latach 2012–2021 było

Najbardziej zaskakujące były wyniki, dotyczące samego sposobu wymierzania zakazu wykonywania zawodu lekarza, a w szczególności tego, że **aż w 31% orzeczeń zakaz wykonywania zawodu lekarza był nieprawidłowo sformułowany**. Przykładowo sądy ujmowały go w sentencjach w następujący sposób:

- „orzeka względem oskarżonego zakaz wykonywania zawodu lekarza ginekologa przez okres lat 2 (dwóch)”¹⁵;
- „orzeka zakazu wykonywania zawodu lekarza w zakresie ginekologii i położnictwa na okres 1 (jednego) roku”¹⁶;
- „orzeka wobec oskarżonej [...] środek karny zakazu wykonywania zawodu lekarza w warunkach Pogotowia [...] na okres 1 (jednego) roku”¹⁷;
- „orzeka środek karny w postaci zakazu wykonywania zawodu lekarza sądowego na okres 2 (dwóch) lat”¹⁸.

Powyższy wynik był zupełnie niespodziewany, ponieważ językowa redakcja art. 41 § 1 k.k. nie pozostawia wątpliwości, że nie jest możliwe ograniczenie przez sąd zakresu zakazu wykonywania zawodu w sposób negatywny lub pozytywny¹⁹. Równocześnie analiza stanu prawnego pozwala stwierdzić, że w Polsce istnieją tylko trzy zawody lekarskie: lekarza, lekarza dentystry i lekarza weterynarii²⁰. Co więcej, już dwadzieścia lat temu – na kanwie sprawy pewnego lekarza – Sąd Najwyższy w składzie całej Izby Karnej wydał uchwałę z dnia 18 września 2001 r. (sygn. akt I KZP 18/01), w której wskazał, że: „zakaz wykonywania określonego zawodu dotyczy wszystkich czynności zawodowych, a więc nie może być on w jakikolwiek sposób ograniczony”.

Dużym zaskoczeniem było też to, że w przypadku aż 45% prawomocnych orzeczeń nakładających zakaz wykonywania zawodu lekarza w ogóle nie odnoszono się do żadnej z przesłanek orzeczenia zakazu wykonywania zawodu. Jest to o tyle istotne, że art. 41 § 1 k.k. wprowadza dwie niezależnie przesłanki orzeczenia zakazu wykonywania zawodu: nadużycie przy popełnieniu przestępstwa wykonywanego zawodu albo okazanie, że dalsze wykonywanie zawodu przez oskarżonego zagraża istotnym dobrom chronionym prawem. Powyższe oznacza, że w prawomocnych orzeczeniach nakładających zakaz wykonywania zawodu lekarza sądy odwoływały się do II przesłanki orzeczenia zakazu wykonywania zawodu lekarza (zagrożenie dla dóbr prawnych, 55%) albo nie uzasadniały go w ogóle (45%).

Co ciekawe, jeżeli sądy już uzasadniały orzeczony zakaz wykonywania zawodu, to średnia liczba wyrazów dotyczących uzasadnienia prawomocnie orzeczonych

prowadzonych 96 postępowań, w tym 17 stwierdzonych przestępstw. Podają za: <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-4/63487.Zabieg-leczniczy-art-192.html>, data odwiedzin strony 19 listopada 2021 r.

¹⁵ Wyrok SO w Świdnicy z dnia 29 października 2014 r. (sygn. akt IV Ka 699/14); wyrok SO w Sieradzu z dnia z dnia 17 grudnia 2014 r. (sygn. akt II Ka 282/14).

¹⁶ Wyrok SO w Poznaniu z dnia 13 grudnia 2016 r. (sygn. akt XVII Ka 327/15).

¹⁷ Wyrok SR w Białymstoku z dnia 23 grudnia 2013 r. (sygn. akt VII K 577/12).

¹⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2017 r. (sygn. akt II Aka 212/17).

¹⁹ Por. P. Gensikowski, *Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej*, w: *Środki karne, przepadek i środki kompensacyjne w znowelizowanym Kodeksie karnym*, red. P. Daniluk, Warszawa 2017, Legalis 2021.

²⁰ Wynika to nawet z tytułów odpowiednich ustaw: ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o *zawodach lekarza i lekarza dentystry* (t.j. Dz. U. 2021, poz. 790 ze zm.) oraz ustawa o *zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych* (t.j. Dz. U. 2019, poz. 1140 ze zm.).

nego zakazu wykonywania zawodu lekarza (29 badanych orzeczeń) wynosiła 221 słów. Liczbę tę należy uznać za małą, ponieważ przekłada się to na niewiele ponad ½ strony A4 czcionką Times New Roman 12, odstęp 1,5. Należy jednak podkreślić, że rozstrzał liczby słów w uzasadnieniach był różny i wynosił od zera słów do 1066. Biorąc pod uwagę, że skutkiem orzeczenia zakazu wykonywania zawodu jest istotne pogłębienie wymiaru represyjnego orzeczenia sądu²¹, tak zwiężłe uzasadnienie – a niekiedy nawet odstępowanie od uzasadniania orzeczenia zakazu wykonywania zawodu lekarza (co stwierdziliśmy w przypadku 4 orzeczeń²²) – wydaje się znaczącą nieprawidłowością. Co więcej, działanie takie zaskakuje zwłaszcza w kontekście art. 424 § 2 k.p.k., który obliguje sąd do przytoczenia w uzasadnieniu okoliczności, które sąd miał na względzie przy zastosowaniu m.in. środków karnych. Nie trzeba przypominać, że odpowiednie uzasadnienie rozstrzygnięcia sądowego ma znaczenie dla skorzystania oskarżonego lub jego obrońcy z prawa do kontroli instancyjnej orzeczenia²³. Z wyżej wymienionych powodów wydaje się konieczne, aby praktyka ta uległa zmianie i uzasadnienia zakazów wykonywania zawodu były obszerniejsze.

Przedstawione w poprzednich trzech akapitach wyniki badań zostaną omówione wspólnie, ponieważ autorzy uznali, że mogą one wynikać z podobnych okoliczności. Naszym zdaniem, wykazane nieprawidłowości związane z orzekaniem zakazu wykonywania zawodu mogą wynikać z trzech okoliczności. Po pierwsze, niektórzy sędziowie zdają się orzekać zakaz wykonywania zawodu lekarza na zasadzie słuszności, abstrahując od podstaw prawnych orzekania tego środka karnego. Po drugie, część sędziów nie zna lub nie uznaje w tym zakresie orzecznictwa Sądu Najwyższego, które jednoznacznie wypowiadało się w tej sprawie. Po trzecie, sędziowie na pewno mają świadomość, że kognicja Sądu Najwyższego w sprawach, w których nie orzeczono bezwzględnej kary pozbawienia wolności (z wyjątkiem kasacji wnoszonych przez Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich), obejmuje wyłącznie zarzuty dotyczące bezwzględnych podstaw odwoławczych (tj. art. 439 k.p.k.). Tym samym z przyczyn prawnych nie może zostać uwzględniona kasacja w sprawie, w której nieprawidłowo orzeczono zakaz wykonywania zawodu lekarza a nie skazano oskarżonego na karę bezwzględnego pozbawienia wolności²⁴. Ten stan prawny prowadzi do tego, że nie można zakwestionować nieprawidłowego sformułowania zakazu wykonywania zawodu w sytuacji jego utrzymania w mocy bądź orzeczenia przez sąd *ad quem*.

²¹ Zob. W. Cieślak, V. Konarska-Wrzosek, J. Kulesza, *Funkcje zakazów zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej*, w: *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. System Prawa Karnego*, red. M. Melezini, t. 6, s. 584.

²² Zob. np. wyrok SR w Legionowie z dnia 13 kwietnia 2018 r. (sygn. akt II K 223/17) czy wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2017 r. (sygn. akt II AKa 212/17).

²³ Por. Wyrok ETPCz w sprawie Karyagin, Matveyev i Korolev v. Rosja, skargi nr 72839/01, 74124/01, 15625/02, § 25; zob. także linia orzecznicza SN zapoczątkowana uchwałą SN z dnia 30 stycznia 1984 r., sygn. akt Rw 1080/83; por. również R. Stefański, S. Zabłocki, *Komentarz do art. 424*, w: *Kodeks postępowania karnego. Tom. III. Komentarz do art. 297–424*, red. R. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2021, Lex 2021.

²⁴ Wynika to wprost z treści art. 523 § 2 k.p.k. Por. także: postanowienia SN z dnia: 21 maja 2020 r., (sygn. akt IV KK 109/20) oraz 11 stycznia 2021 r. (sygn. akt V KK 533/19).

Za niezwykle ciekawe uznać należy wyniki dotyczące okresów czasu na jaki orzeczono zakaz wykonywania zawodu. Polski Kodeks karny dopuszcza wymierzenie zakazu wykonywania zawodu minimalnie na okres od 1 roku do maksymalnie 15 lat²⁵, a z prezentowanego badania wynika, że najwięcej zakazów wykonywania zawodu lekarza jest wymierzanych na minimalny okres tj. rok lub dwa lata (64% wszystkich zakazów), rzadziej zaś na okresy dłuższe, tj. 3, 4 lub 5 lat. Co ważne, **w toku badań nie stwierdzono orzeczenia środka karnego dłuższego niż 6 lat zakazu wykonywania zawodu lekarza**. Tendencja ta jest taka sama w zakresie prawomocnie orzeczonych zakazów wykonywania zawodu (62% wszystkich zakazów to zakazy wykonywania zawodu lekarza na 1 do 2 lat). Wyjaśnieniem tego zjawiska może być to, że sądy – słusznie – traktują zakaz wykonywania zawodu lekarza jako środek *ultima ratio* i posługują się nim z pewną ostrożnością. Może to także wynikać z tego, że sądy zasadnie upatrują w zakazie wykonywania zawodu lekarza realizacji funkcji prewencyjnej a nie represyjnej. Nie należy też zapominać o negatywnych skutkach społecznych takiego zakazu zwłaszcza w obliczu małej liczby lekarzy w Polsce i trudności w dostępności do usług medycznych²⁶.

Na koniec jako interesujące jawią się wnioski związane z płcią sędziego orzekającego prawomocnie zakaz wykonywania zawodu. Z prezentowanego badania wynika, że zakaz wykonywania zawodu lekarza znacznie częściej orzekali mężczyźni niż kobiety (odpowiednio w 59% i 38% orzeczeń²⁷). Fakt, że istnieją różnice w podejmowaniu sądowych decyzji przez sędziów-kobiety i sędziów-mężczyzn, nie zaskakuje, ponieważ wskazują na to liczne badania prowadzone w tym zakresie, przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych. Niemniej interesujące jest to, że w świetle wyników prezentowanego badania to właśnie mężczyźni byli bardziej skłonni do orzeczenia zakazu wykonywania zawodu, podczas gdy dotychczasowe badania wskazywały, że to raczej kobiety wydają surowsze wyroki²⁸. Wniosek ten jest dość ciekawy – choć wymaga z pewnością dalszej refleksji naukowej – ponieważ z innych polskich badań wynika, że w sądach rejonowych kobiety stanowią 66% kadry sędziowskiej, zaś w sądach okręgowych 61%²⁹. Biorąc pod uwagę fakt, że zakazy wykonywania zawodu są w zdecydowanej większości przypadków orzekane przez sądy rejonowe i okręgowe, można stwierdzić, iż sędziowie-mężczyźni częściej sięgają po środek karny w postaci zakazu wykonywania zawodu lekarza.

²⁵ Artykuł 43 § 1 k.k.

²⁶ Z danych OECD „Health At A Glance 2019” wynika, że w Polsce przypadka 2,4 lekarza na tysiąc mieszkańców (przy średniej dla 44 krajów na poziomie 3,5), a więc najmniej w całej UE, co jednoznacznie wskazuje na zbyt małą liczbę lekarzy. Podaję za: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2019_4dd50c09-en, data odwiedzin strony 3 grudnia 2021 r.

²⁷ W przypadku 1 orzeczenia nie udało się ustalić płci sędziego – wyrok SO w Białymstoku z dnia 31 października 2012 r. (sygn. akt VIII Ka 620/12).

²⁸ Zob. S. Steffensmeier, C. Hebert, *Women and Men Policymakers: Does the Judge's Gender Affect the Sentencing of Criminal Defendants?*, „Social Forces”, vol. 77, no. 3 (Mar., 1999), s. 1186; Lydia Tiede et al., *Judicial Attributes and Sentencing-Deviation Cases: Do Sex, Race, and Politics Matter?*, Sys. J. 249, 263–64 (2010). I cytowane w tych publikacjach inne badania na ten temat.

²⁹ Zob. B. Pilitowski, B. Kociołowicz-Wiśniewska, *Skąd się biorą sędziowie?*, vol. 2 (rok 2018), Toruń 2019, s. 11.

Postulaty *de lege ferenda*, wynikające z badania

W związku z opisanymi powyżej wynikami badania autorzy uważają, że mogą sformułować jeden istotny postulat *de lege ferenda*. W przekonaniu autorów **pożądana jest zmiana treści art. 523 § 2 k.p.k. w sposób umożliwiający rozpatrywanie kasacji od wyroków nakładających na oskarżonego środek karny z art. 39 pkt 1–2aa Kodeksu karnego**. Uzasadnieniem dla tej zmiany są z jednej strony znacząca dolegliwość środka karnego, a z drugiej strony liczne nieprawidłowości w orzekaniu środka karnego zakazu wykonywania zawodu lekarza. Znowelizowany art. 523 § 2 k.p.k. mógłby brzmieć: „Kasację na korzyść można wnieść jedynie w razie: 1) skazania oskarżonego za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub 2) orzeczenia środka karnego, o którym mowa w art. 39 pkt 1–2aa Kodeksu karnego”.

Wnioski

W podsumowaniu powyższych rozważań autorzy przedstawiają następujące wnioski:

- 1) pożądana byłaby zmiana treści art. 523 § 2 k.p.k. w sposób umożliwiający rozpatrywanie kasacji od orzeczeń nakładających na oskarżonego środki karne, o których mowa w art. 39 pkt 1–2aa k.k.
- 2) samorząd zawodowy lekarzy powinien rozważyć prowadzenie publicznie dostępnej, centralnej bazy orzeczonych wobec lekarzy zakazów wykonywania zawodu, aby możliwe było rzeczywiste ustalenie skali zjawiska i prawidłowości rządzących orzekaniem zakazów wykonywania zawodu lekarza;
- 3) organy władzy publicznej powinny zweryfikować kompletność danych zawartych w Krajowym Rejestrze Karnym;
- 4) istotna część prawomocnie orzeczonych zakazów wykonywania zawodu lekarza jest nieprawidłowo sformułowana lub uzasadniona;
- 5) wobec lekarzy nie są wymierzane zakazy wykonywania zawodu dłuższe niż 6 lat;
- 6) sędziowie-mężczyźni częściej orzekają zakaz wykonywania zawodu lekarza niż sędziowie-kobiety;

Ograniczenia badania

Zaprezentowane badanie ma pewne ograniczenia. Po pierwsze, mimo przeanalizowania największych baz danych orzeczeń sądowych, to nie ma pewności, że wprowadzono do nich wszystkie wyroki, w których orzekano zakaz wykonywania zawodu lekarza. Po drugie, bazy danych analizowano w oparciu o wystąpienie w nich deskryptora „zakaz wykonywania zawodu” – co oznacza, że analizowano jedynie treść tych orzeczeń, które ukazały się po wpisaniu tego deskryptora. Ograniczenie to wynika z tego, że zabezpieczenia baz danych, wprowadzone przez podmioty nimi zarządzające, uniemożliwiają wyszukiwanie za pomocą algorytmów informatycznych.

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki badania przeprowadzonego w okresie od 1 października 2021 r. do 10 listopada 2021 r. polegającego na analizie orzeczeń sądów powszechnych dotyczących zakazu wykonywania zawodu lekarza udostępnionych w bazach danych zawartych w Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych. Zakaz wykonywania zawodu jest w rozumieniu prawa karnego środkiem karnym, który może być orzekany zarówno samoistnie, jak i obok kary. W art. 41 § 1 k.k. wskazano dwie niezależne przesłanki umożliwiające orzeczenie zakazu wykonywania zawodu: sąd może orzec zakaz wykonywania określonego zawodu: jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem. Dlatego też, przedstawiona analiza tego, kiedy sąd orzeka zakaz wykonywania zawodu może mieć szczególnie doniosłe znaczenie zarówno dla prawników, jak i dla lekarzy. Dla prawników dlatego, że pozwoli im określić ryzyko związane z orzeczeniem zakazu wykonywania zawodu w danej sprawie. Dla lekarzy jest istotne, ponieważ może określić przyczyny, dla których sądy decydują się na rozwiązanie tak dolegliwe dla lekarza.

Słowa kluczowe: zawód lekarza, wykonywanie zawodu lekarza, zakaz wykonywania zawodu lekarza

When do courts impose the ban on practicing the profession of a physician? Analysis of prerequisites for imposing the ban on practicing the profession of a physician in the case law of criminal courts

Summary

The article presents the results of a study conducted from 1 October 2021 to 10 November 2021, aimed at an analysis of rulings of common courts concerning the ban on practicing the profession of a physician, made available in the databases contained in the Portal of Judgments of Common Courts. In the meaning of criminal law, the ban on practicing a profession is a disciplinary measure, which can be adjudged independently and in addition to punishment. In Article 41 § 1 of the Penal Code, two independent prerequisites make it possible to impose a ban on practicing a profession: the court may impose a ban on practicing a specific occupation: if the perpetrator has abused his/her profession while committing the offence or if he/she demonstrates that the continued practice of the occupation endangers essential goods protected by law. Therefore, the analysis presented here relating to a court ordering a ban on practicing a profession may be particularly important for lawyers and physicians. For lawyers, it is crucial because it will allow them to determine the risk of imposing a removal of licence to practice a profession in a given case. For physicians, it is essential because it can determine the reasons why the courts decide on a solution so burdensome for the doctor.

Key words: medical profession, practicing a medical profession, the ban on practicing a medical profession

